

Notices the Course of Criminal Proceeding in Iran and the United Kingdom: Freedom or Restriction of Media (Investigating the Thalidomide Case)

Alireza Azizi¹ Mohammad Ali Mahdavi Sabet^{*2}

1. Ph.D. in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: aazizi30@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: m-mahdavisabet@srbiau.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

انجمن بین‌المللی حقوق‌پژوهان

انجمن ایرانی حقوق‌پژوهان

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2021.133148

Received:

21 January 2020

Accepted:

22 April 2020

Published:

19 February 2022

ABSTRACT

Press freedom comes from Citizens' right to information. But this Notices in criminal proceeding following the Corrupts sequences such as disclosure of confidential information, being under pressure by witnesses and jurors and judges & etc. So justified to create the legal restriction & prohibition. Both the criminal law of Iran and the United Kingdom, Are considered the Restrictions for press notices in criminal proceeding. The law of Iran has encountered only one legal ban on illegal recording and on illegal distribution in the form of crime. The law of England criminalized the both conducts for press. Illegal distribution criminalized with the aim of preventing the negative impact of the media and diverting the proceedings, Based on common law illegal distribution describe

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

as crime with strict liability. But as a result of the Thalidomide case, The British Parliament to adhere to that principle, departed too much from strict liability rule by Ratification the contempt of court Act 1981. In total, Iranian press have more freedom in notices in criminal proceeding and confront less often restrictions. But UK procurement restrictions on press freedom are more coherent & accurately than the same in Iran legal system and leads to more responsibility for media.

Keywords: Principle of Press Freedom, Criminal Proceeding, Illegal Distribution, Diverting the Proceedings, the Thalidomide case.

Excerpted from the dissertation entitled “Disruption of the criminal proceedings: A comparative study of the legal systems of Iran, England and France “ Islamic Azad University (Tehran Science and Research Branch).

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Alireza Azizi: Conceptualization, Writing - Original Draft, Resources, Investigation, Formal analysis, Software, Methodology, Writing - Review & Editing, Project administration

Mohammad Ali Mahdavi Sabet: Validation, Supervision, Data Curation.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Azizi, Alireza & Mohammad Ali Mahdavi Sabet “Notices the Course of Criminal Proceeding in Iran and the United Kingdom: Freedom or Restriction of Media (Investigating the Thalidomide Case)” *Journal of Criminal Law and Criminology* 9, no. 18 (February 19, 2022): 7-30.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

The principle of press freedom has been of paramount importance in an age known as the age of communication and It is considered as one of the indicators for measuring the quality of the political system of countries. The right to access information and obtain news is one of the most important media rights. The requirement for the free flow of information is to have information. Therefore, except in exceptional and special cases, media access to information and news can not be prevented. Today, the accepted theory governing press freedom is the theory of social responsibility. In this theory, the media is controlled by consumer action, societal beliefs, and professional ethics and Freedom of expression can not go unbridled everywhere. In this respect, it is the opposite of the libertarian view, which emphasizes freedom from any external constraints. Criminal law of various countries, including Iran, with the aim of preventing the disclosure of the identity of interveners in the proceedings and protecting them during criminal proceedings of dangers such as threats, especially witnesses and victims, avoid prejudice and evaluation of court performance, two prohibitions have resulted in the illegal recording and publication of court proceedings.

These legal prohibitions have been considered in Article 353 of the Code of Criminal Procedure and its note in Iranian law. Under English law, such conduct was prohibited on the basis of strict liability, including instances of contempt of the court in common law. Until as a result of the Thalidomide case, England was condemned by vote the European Court of Human Rights for violating freedom of expression and the press. The UK parliament passed the Contempt of the court Act in 1981, while restricting the implementation of the rule of strict liability, in some cases excluding the media, despite ignoring these prohibitions and has recognized defenses for them. Moreover, in all cases of illegal publication of negotiations, the press is held responsible if their behavior poses a real risk to the trial and it is possible that the judge, jury members or witnesses and experts may be influenced by media content. One of the acceptable defenses for the media is when the publication of the proceedings is in the public interest. Accordingly, the press does not has criminal liability if they publish information about matters of public interest without any intention to disrupt of the judicial process, Even if the publication of this material in practice leads to an obstacle and prejudice to the investigation.

Comparing the criminal law of Iran and the United Kingdom in relation to the illegal recording and publication of court proceedings and the extent to which these two systems comply with the principle of press freedom is result: First; merely restricting and prohibiting the acquisition of news and information in the media process by formulating strict regulations is not only contrary to the common international practice of the principle of freedom of the press, but also conforms to the view of the social responsibility of the press and prevented the absolute and unconditional freedom of the media and makes them accountable to society. Secondly; In Iranian law, only the publication of the identity information of criminal plaintiffs and court votes by the media (except in cases permitted by act or court) is a crime and punishable, And the conduct of illegal seizures is merely a legal prohibition but lacks a guarantee of criminal enforcement; But the UK legal system has criminalized both behaviors in common law and Statute law in the context of strict liability rules. However, in some cases, in order to respect the principle of freedom of expression and freedom of the press, it has recognized defenses for the media to not prevent the media from playing an effective role in society and their duty to inform is to be in the right direction. Thirdly; However, the freedom of the press to act in the Iranian criminal proceedings was greater from a legal perspective and the fewer prohibitions and criminal behaviors they can commit, But the restrictions in British law are more precise and comprehensive, preserving the responsibility of the press. Moreover, the realization of these crimes in Iranian law can only be imagined in public trials.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اطلاع‌رسانی جریان دادرسی کیفری در ایران و انگلستان: آزادی یا محدودیت رسانه (با بررسی کیس تالدومید)

علیرضا عزیزی^۱ محمدعلی مهدوی ثابت^{۲*}

۱. دانش‌آموخته دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: aazizi30@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* نویسنده مسؤؤل: Email: m-mahdavisabet@srbiau.ac.ir

چکیده:

آزادی مطبوعات که از حق دسترسی شهروندان به اطلاعات نشئت می‌گیرد، در پرتوی «اصل آزادی مطبوعات» به رسمیت شناخته شده است. این اطلاع‌رسانی در دادرسی کیفری توالی فاسدی چون افشای اطلاعات محرمانه، تحت فشار قرار گرفتن شهود و اعضای هیئت منصفه و قضات و ... را به دنبال دارد؛ لذا ایجاد محدودیت و ممنوعیت‌های قانونی توجیه‌پذیر می‌گردد. حقوق ایران در خصوص ضبط غیرقانونی فقط یک ممنوعیت قانونی در نظر گرفته و در مورد انتشار غیرقانونی به عنوان جرم برخورد نموده است. حقوق انگلستان ضمن جرم‌انگاری هر دو رفتار برای مطبوعات، در خصوص انتشار غیرقانونی در کامن‌لا به عنوان یک جرم مادی صرف و دارای مسئولیت مطلق با مرتکب برخورد کرده است؛ هرچند در اثر مطرح شدن کیس تالدومید در دادگاه اروپایی حقوق بشر، پارلمان این کشور برای رعایت اصل آزادی بیان و مطبوعات، با تصویب قانون اهانت به دادگاه در سال ۱۹۸۱ میلادی از این قاعده تا حدود

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌کده حقوق

انجمن ایرانی حقوق کیفری

انجمن ایرانی حقوق جزا

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/JCLC.2021.133148

تاریخ دریافت:

۱ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش:

۳ اردیبهشت ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:

۳۰ بهمن ۱۴۰۰

زیادی عدول نمود. در مجموع رسانه‌ها در ایران از آزادی عمل بیشتری در ارتباط با اطلاع‌رسانی جریان دادرسی برخوردار بوده و با محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های کمتری مواجه می‌گردند؛ ولی ممنوعیت‌های نظام دادرسی کیفری انگلستان در قبال آزادی مطبوعات از انسجام و دقت بیشتری برخوردار بوده و باعث مسئولیت‌پذیری بیشتر رسانه‌ها می‌گردد.

کلیدواژه‌ها:

اصل آزادی مطبوعات، دادرسی کیفری، انتشار غیرقانونی، انحراف دادرسی، کیس تالیدومید.

بر گرفته از پایان‌نامه با عنوان «اخلال در فرآیند دادرسی کیفری: مطالعه تطبیقی نظام‌های حقوقی ایران، انگلستان و فرانسه» دانشگاه آزاد اسلامی (واحد علوم و تحقیقات تهران)

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

علیرضا عزیزی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، مدیریت پروژه.
محمدعلی مهدوی ثابت: اعتبار سنجی، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

عزیزی، علیرضا و محمدعلی مهدوی ثابت «اطلاع‌رسانی جریان دادرسی کیفری در ایران و انگلستان: آزادی یا محدودیت رسانه (با بررسی کیس تالیدومید)». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۹، ش. ۱۸ (۳۰ بهمن، ۱۴۰۰): ۷-۳۰.

مقدمه

حق دسترسی به اطلاعات درست در خصوص مسائل و حوادث داخلی و بین‌المللی و نیز آزادی‌های مطبوعاتی، کوشش در بی‌طرفی و سلامت مطبوعات و ایجاد مقررات دقیق در باب وسایل ارتباط جمعی، از حقوق مردم در بهره‌گیری از اطلاعات در نظام مردم‌سالار به حساب می‌آید و دولت‌ها نمی‌توانند به بهانه مصلحت، مردم را در بی‌خبری نگه دارند.^۱

امام علی (ع) در نامه پنجاهم نهج‌البلاغه خطاب به برخی از کارگزاران حکومتی نوشته‌اند: «آگاه باشید حق شما بر من آن است که جز اسرار جنگی، هیچ رازی را از شما پنهان ندارم و کاری را جز حکم شرع بدون مشورت با شما انجام ندهم...» این بیان نشان‌دهنده تصریحاتی است که در متون دینی، به اطلاع داشتن مردم به‌عنوان یک حق نگریسته شده است و مطالبه آن سرزنش ندارد.^۲ امروزه دولت‌ها معیارهای مربوط به قدرت عمومی و اقتدارگرایی را به کناری نهاده‌اند و در قالب خدمت عمومی، اطلاعات را در اختیار شهروندان قرار می‌دهند.^۳

در محاکمات علنی حضور مردم و به‌ویژه اصحاب رسانه هرچند باعث ایجاد نظارت بر عملکرد دادگاه می‌گردد اما توالی فاسدی نیز به‌دنبال خواهد داشت؛ از جمله اینکه ممکن است منجر به افشای اطلاعات اصحاب دعوا و ایجاد برچسب مجرمانه بر متهم پرونده کیفری قبل از احراز مجرمیت وی گردد، به‌علاوه هرچند اصل بر این است که قاضی یا شاهد در تصمیم یا اظهارنظری که قرار است در دادگاه مطرح کنند نیایستی تحت تأثیر فشارها و تنش‌های بیرونی، در اظهارات یا تصمیمات خود تغییری بدهند، اما گاه صاحبان قلم و برخی گزارشگران حرفه‌ای، در بعضی از پرونده‌های قضایی و قبل از صدور حکم قطعی، به لحاظ تبحری که در نوع تفسیر موضوعات و اقدامات دادگاه دارند، می‌توانند با نوشته‌های خود، جهت و سیر رسیدگی دادگاه را برخلاف عدالت قضایی تغییر دهند.^۴ لذا برای آنکه عدالت قضایی و دادرسی منصفانه از این‌گونه پیامدها برکنار باشد منطقی است که این اعمال تحت شرایطی جرم محسوب شوند؛ زیرا انحراف ذهن شاهد از بیان حقایق و تأثیر در نظر هیئت تصمیم‌گیرنده در رسیدگی‌های قضایی، مغایرت کامل با دادرسی عادلانه دارد. البته در جرم انگاری این اقدامات بایستی به نحوی عمل نمود که اصل آزادی بیان و مطبوعات از یک سو و برگزاری علنی رسیدگی‌ها از سوی دیگر محدود نشود.^۵

بنابراین دو سؤال مهم پیش رو از این قرار است؛ اول اینکه در حقوق ایران و انگلستان چه رفتارهایی برای رسانه‌ها در سیر دادرسی کیفری و تحت چه شرایط و ارکانی جرم‌انگاری شده است؟

۱. محمدحسن حبیبی، «بررسی حق آگاهی مردم به‌عنوان یک حق اساسی»، نشریه حقوق اساسی ۱(۱۳۸۲)، ۶۶.

۲. محسن اسماعیلی، «حقوق رسانه‌ها»، روزنامه همشهری، ۲۰/۵/۲۰۱۸.

hamshahrtraining.ir.news (2018/09/03).

۳. آزاده‌سادات طاهری و محمدرضا ویژه «تحلیلی بر قانون «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» در پرتو اصول کلی

حاکم بر دسترسی به اطلاعات»، فصلنامه پژوهش حقوقی ۳۵(۱۳۹۰)، ۲۳۹.

۴. جعفر کوشا، جرایم علیه عدالت قضایی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۵)، ۶۳.

5. Eric Barendt, *Media freedom and contempt of court* (London: Ashgate, 2008): 1.

دوم اینکه آیا جرایم موضوع بحث خللی به اصل آزادی مطبوعات با عنایت به تعاریف و استانداردهایی که از آن وجود دارد، وارد نمی‌کند و نظام‌های دادرسی موضوع تطبیق از این حیث چگونه ارزیابی می‌گردد؟

۱- اصل آزادی مطبوعات؛ مفهوم، پیشینه و چهارچوب نظری و قانونی

اصل آزادی مطبوعات در عصری که مشهور به عصر ارتباطات است، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده و به‌عنوان یکی از شاخصه‌های سنجش کیفیت نظام سیاسی کشورها محسوب می‌شود.

۱-۱- مفهوم آزادی مطبوعات

آزادی مطبوعات در دو معنای عام و خاص مورد توجه می‌باشد؛ در معنای عام، جستجو، جمع‌آوری و کسب آزادانه اخبار و اطلاعات و عقاید عمومی، انتقال و مخابره آزادانه آن‌ها، انتشار آزادانه روزنامه‌ها و پخش آزادانه برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، دریافت و مطالعه آزادانه مطبوعات و دریافت آزادانه برنامه‌های یادشده را در برمی‌گیرد. آزادی مطبوعات در معنای خاص، نشر آزاد روزنامه‌ها و سایر نشریات دوره‌ای بدون هیچ‌گونه نظارت و محدودیت قبل از انتشار، عدم توقیف و تعطیل خودسرانه آنها پس از انتشار، پیش‌بینی دقیق ضوابط مسئولیت‌های قانونی و رسیدگی به تخلفات و جرایم احتمالی مطبوعات در دادگاه‌های عمومی دادگستری با حضور هیئت منصفه را شامل می‌شود.^۶ آزادی مطبوعات در معنای عام امروزه به‌عنوان «آزادی اطلاعات»^۷ یا «آزادی ارتباطات»^۸ معرفی می‌گردد و در جهان امروز از «حق ارتباط»^۹ و الزام دولت‌ها به تأمین آن سخن گفته می‌شود. حق دسترسی به اطلاعات و کسب خبر در راستای معنای عام آزادی مطبوعات، از جمله مهم‌ترین حقوق رسانه است. بنابراین جز در موارد استثنائی و خاص نمی‌توان از دسترسی مردم به رسانه و همچنین دسترسی اصحاب رسانه به اطلاعات و اخبار ممانعت نمود.^{۱۰}

۱-۲- نظریات حاکم بر آزادی مطبوعات

دیدگاه سه دانشمند به نام‌های فرد سیبرت^{۱۱}، تئودور پیترسون^{۱۲} و ویلبر شران^{۱۳} در تقسیم این نظام‌ها

۶. کاظم معتمدنژاد و رؤیا معتمدنژاد، «ارکان حقوقی آزادی مطبوعات» نشریه رسانه ۲ (۱۳۸۹)، ۲۳.

7. Media Freedom

8. Communications Freedom

9. The Right of Communicate

۱۰. کامبیز نوروزی، مجموعه مقالات همایش حقوق مطبوعات (تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۸۹)،

۳۶.

11. Fred Sibert

12. Teodor Pitterson

13. Wilber Shera

به چهار نظام نسبت به سایر طبقه‌بندی‌ها از شهرت بیشتری برخوردار است^{۱۴} که ذیلاً به صورت خلاصه این تقسیم‌بندی مطرح می‌شود:

۱-۲-۱- نظریه اقتدارگرایی

این نظریه در قرن شانزدهم و بخش اعظم قرن هفدهم مورد قبول بوده است. بر اساس این نظریه، مطبوعات خدمتگزار دولت شناخته شده و هر زمان در برابر محتوای مندرج در آن‌ها راجع به صاحبان قدرت مسئولیت دارند. این نظریه ناشر را موظف به اخذ مجوز از دولت، برای انتشار کرده و به حاکمیت اجازه سانسور قبل از انتشار را می‌دهد.^{۱۵}

۱-۲-۲- نظریه توتالیتار^{۱۶} روسی

این نظریه اعتقاد داشت که هدف اصلی مطبوعات، کمک به تداوم نظام سوسیالیستی شوروی و به‌ویژه حفظ حاکمیت حزب کمونیست بوده است. بر این مبنا مالکیت رسانه‌ها دولتی بوده و فقط اعضای وفادار و ارتدوکسی حزب کمونیست به آن دسترسی داشتند و رسانه‌ها کاملاً تحت کنترل و نظارت دولت به فعالیت خود ادامه داده و هرگونه انتقاد آن‌ها از دولت به شدت ممنوع بود.^{۱۷}

۱-۲-۳- نظریه آزادی خواهانه

بر مبنای این نظریه، مطبوعات ابزار حکومت نبوده بلکه وسیله عرضه واقعیت‌ها و استدلال‌هاست و بر اساس آن‌ها مردم می‌توانند حکومت را مورد نظارت قرار داده و اذهان خود را برای ارزیابی سیاسی آن آماده سازند. بر این اساس هر کس استطاعت داشته باشد، می‌تواند مطلبی را نشر دهد و انتشار نیامد مجوز دولت نیست و مطبوعات وسیله‌ای برای نظارت بر دولت و در خدمت جامعه هستند.^{۱۸}

۱-۲-۴- نظریه مسئولیت اجتماعی

این نظریه بر آن است تا علاوه بر اطلاع‌رسانی، سرگرمی و تبلیغات (مانند نظریه آزادی خواهانه)، به رسانه نقش ایجاد تضارب آراء و رشددهندگی جامعه اعطا کند. این نظریه معتقد است که هر شخصی که حرف مهمی دارد، بایستی بتواند از طریق رسانه و مطبوعات حرف خود را بزند و مطبوعات باید این زمینه را برای او ایجاد کنند و بایستی بر این تکلیف مطبوعات هم نظارت داشته باشند. در این نظریه، رسانه به وسیله عمل مصرف‌کننده، عقاید جامعه و اخلاق حرفه‌ای کنترل شده و آزادی بیان

۱۴. عماد افروغ، نگرشی دینی و انتقادی به مفاهیم عمده سیاسی (تهران: دانش و فرهنگ، ۱۳۸۷)، ۲۰.

۱۵. معتمدنژاد و معتمدنژاد، پیشین، ۲۳.

16. Totaliter

۱۷. کاظم معتمدنژاد، حقوق ارتباطات (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۵)، ۲۲۰.

۱۸. زهرا حاجی، «بررسی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آثار آن در نظام حقوقی مطبوعات» فصلنامه

علوم خبری ۹ (۱۳۹۳)، ۱۴۱.

نمی‌تواند به صورت لجام‌گسیخته به هر سو روانه شود.^{۱۹}

۳-۱- تحولات و جایگاه حقوقی آزادی مطبوعات

برخی نخستین اقدامات قانونی در زمینه آزادی مطبوعات در کشورهای غربی را مربوط به سال ۱۷۰۷ در سوئد و فنلاند می‌دانند که در آن زمان روحانی فنلاندی به نام آنورس چی دنیوس^{۲۰} برای نخستین بار خواستار اجرای اصلاحات اساسی گردید که از جمله آن‌ها لغو سانسور اطلاعاتی و آزادی مطبوعات بود.^{۲۱} در سیر تاریخی آزادی مطبوعات، ماده ۱۱ اعلامیه حقوق بشر و شهروند انقلاب کبیر فرانسه ۱۷۸۹ که انتقال و انتشار آزادانه افکار و عقاید یکی از گران‌بهارترین حقوق انسانی معرفی گردیده و آزادی گفتار و نگارش و چاپ برای هر فرد به رسمیت شناخته شده است و همچنین نخستین اصلاحیه قانون اساسی ایالات متحده آمریکا ۱۷۹۱ که کنگره این کشور را از وضع هرگونه مصوبه محدودکننده آزادی بیان یا مطبوعات منع کرده است، اهمیت خاص دارند.^{۲۲} تلاش آزادی‌خواهان فرانسه و به‌ویژه روزنامه‌نگاران منجر به تصویب قانون مطبوعات سال ۱۸۸۱ در این کشور مشهور به «منشور آزادی مطبوعات» گردید که به موجب ماده اول آن «طبع و نشر آزاد است.» قانون اساسی دولت فدرال سوئیس مصوب ۱۸۷۴ میلادی، اولین قانون اساسی است که آزادی مطبوعات را تضمین کرده است و پس از آن نیز در قوانین اساسی بسیاری از کشورها این اصل تضمین گردید. در سال ۱۹۴۸ در ژنو کنفرانس بین‌المللی آزادی اطلاعات با حضور نمایندگان ۵۱ کشور دنیا که در آن زمان عضو سازمان ملل متحد بودند، برگزار شد و نتیجه این کنفرانس تصویب ماده ۱۹ اعلامیه حقوق بشر بود. این ماده عنوان می‌کند: «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات فردی آزاد باشد.»

در ایران، مطبوعات در دربار قاجار و در دامان استبداد متولد شدند و ۷۰ سال در چنین فضایی به زندگی ادامه دادند. هرچند پس از پیروزی انقلاب مشروطه در سال ۱۳۲۴ ه.ق. و تدوین نخستین مقررات راجع به آزادی مطبوعات در ۱۳۲۶ ه.ق. و اصول ۱۳ و ۲۰ قانون اساسی مشروطه، مجال خودنمایی مطبوعات از سوی آزادی‌خواهان گسترده‌تر شد، ولی با شروع دوران استبداد صغیر محمدعلی شاه مجدداً عرصه بر مطبوعات تنگ آمد و در ادامه، در زمان سلطنت رضاشاه ویژگی‌های نظام اقتدارگرا بر مطبوعات حاکم گردید، چون انتشار مطبوعات با شرط تأیید و تصویب هیئت وزیران ممکن بود و پس از تأیید نیز سپردن

۱۹. همان، ۱۴۲.

20. Anvers chi Danius

۲۱. همانجا.

۲۲. معتمدنژاد و معتمدنژاد، پیشین، ۲۴.

تعهد و التزام، اجباری بود.^{۲۳} پس از سقوط رضاشاه در بین سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ به سبب جریان گرفتن نهضت آزادی‌بخش ملی، سلطنت پهلوی کمتر موفق می‌شد اختناق مطبوعاتی موردنظرش را به عمل نزدیک کند و در مجموع این دوره، دوره برخورداری مطبوعات از آزادی نسبتاً مطلوب قلم و نشر افکار بود. کودتای آمریکایی ۱۳۳۲ که موجبات سرنگونی دولت مصدق و بازگشت محمدرضا شاه به سلطنت را فراهم کرد، بر مطبوعات ایران تأثیر بی‌چون و چرا گذاشت. شاه در آغاز دوران دوم سلطنتش با دستگیری، شکنجه و کشتن چند روزنامه‌نگار، از مطبوعات انقلابی زهرچشم گرفت و از طرف دیگر با تطمیع روزنامه‌نگاران قلم به مزد، مطبوعات را از مدح و ثنای خود انباشت و مجلس فرمایشی نیز با عدم تمدید و لغو قانون موقتی مطبوعات که در دولت مصدق به تصویب رسیده بود، باعث لغو امتیاز صدها نشریه گردید.^{۲۴}

نهضت اسلامی مردم مسلمان ایران به رهبری امام خمینی (ره) بر مطبوعات تأثیر بسزایی گذاشت؛ به‌گونه‌ای که در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۸ یعنی سه ماه مانده به پیروزی انقلاب اسلامی، مطبوعات دست به اعتصاب یکپارچه زدند و با انقلابیون همراه شدند. با پیروزی انقلاب و تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران، مطبوعات از اهمیت خاصی برخوردار شدند.^{۲۵} در جمهوری اسلامی، فعالیت آزاد مطبوعات در چهارچوب اصل ۲۴ قانون اساسی تجلی یافته است. مطابق این اصل «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام و یا حقوق عمومی باشند...» بخش مهمی از قانون مطبوعات نیز به تبیین و ذکر حدود و مصادیق و تدقیق اصل ۲۴ اختصاص دارد.^{۲۶}

اولین قانون مطبوعات پس از انقلاب در سال ۱۳۶۴ به تصویب رسید که در ماده سوم خود عنوان می‌دارد: «مطبوعات حق دارند نظرات، انتقادات سازنده، پیشنهادات و توضیحات مردم و مسئولین را با رعایت موازین اسلامی و مصالح جامعه درج و به اطلاع عموم برسانند.» همچنین ماده ۴ این قانون بیان می‌کند: «هیچ مقام دولتی و غیردولتی حق ندارد برای چاپ مطلب یا مقاله‌ای درصدد اعمال فشار بر مطبوعات برآید و یا به سانسور و کنترل نشریات مبادرت کند.» فی‌المجموع در قانون مطبوعات حق دسترسی آزادانه به اطلاعات توسط مطبوعات مدنظر مقنن نبوده است که این کاستی با تصویب قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در سال ۱۳۸۸ به لحاظ قانونی برطرف گردید.^{۲۷} اما سؤالی که مطرح است اینکه آیا علی‌رغم پیشرفت‌های بزرگی که در دهه‌های اخیر در قوانین کشورمان راجع به آزادی مطبوعات هم از جهت دسترسی آزادانه به اطلاعات و هم از جهت انتشار

۲۳. مهدخت بروجردی علوی، «نظام مطلوب برای مطبوعات ایران؛ آزادی همراه با مسئولیت» *مجله رسانه* ۴ (۱۳۹۱)، ۵۴.

۲۴. همان، ۵۵.

۲۵. جلیل مالکی و زهرا واعظی، «آزادی مطبوعات در منظر حق دسترسی آزاد به مطبوعات» *نشریه رسانه* ۴ (۱۳۹۴)، ۸.

۲۶. همان، ۹.

۲۷. طاهری و ویژه، پیشین، ۲۴۳.

آزادانه آن وجود داشته است، آیا این آزادی‌ها در زمینه اطلاع‌رسانی جریان دادرسی‌های کیفری در قوانین خاص دادرسی و در عمل مورد توجه قرار گرفته است و در مقایسه با انگلستان، حقوق ایران چگونه ارزیابی می‌شود؟ پاسخ به این دو سؤال در بند بعدی مقاله مدنظر نویسنده بوده است.

۲- اقدامات مجرمانه مطبوعات در دادرسی‌های کیفری

در این قسمت ابتدا به وجود محدودیت قانونی در عملکرد مطبوعات به لحاظ نظری و در قوانین مطبوعاتی کشورمان پرداخته و در ادامه، این محدودیت‌ها در عرصه اطلاع‌رسانی دادرسی‌های کیفری، موشکافی خواهد شد؛

۲-۱- محدودیت‌های قانونی اصل آزادی مطبوعات

امروزه و بر اساس نظریه مسئولیت اجتماعی مطبوعات، در همه کشورهایی که اصل آزادی مطبوعات را پذیرفته‌اند، از جمله ایران، استثنائاتی بر اصل آزادی مطبوعات شامل حق دسترسی آزاد به اطلاعات و حق انتشار آزادانه اطلاعات برقرار شده است. لذا اصل ۲۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هرچند به بیان و شناسایی اصل آزادی مطبوعات در کسب و انتشار اطلاعات پرداخته است، ولی انتشار اطلاعات محل به مبانی اسلام و حقوق عمومی را از اصل مستثنی و تعیین حدود آن را به قوانین عادی سپرده است.

از جهت عدم‌اضرار به اصل آزادی مطبوعات، این استثناها بایستی به دقت تعریف شوند و تعیین استثناء بر اساس محتوای اطلاعات و اسناد باشد نه نوع آنها، به‌علاوه ممنوعیت دسترسی یا انتشار اطلاعات نیز باید به لحاظ زمانی مقید و محدود باشد.^{۲۸}

به‌طور کلی می‌توان استثناهای اصل آزادی مطبوعات را در راستای حمایت از منافع زیر دانست؛ امنیت ملی، اسرار دولتی، حریم خصوصی، محرمانگی همفکری‌های هیئت دولت و سایر مقامات حکومتی،

تحقیقات قانونی، ایمنی و سلامتی افراد، مالکیت فکری و منافع اقتصادی و محیط‌زیست.^{۲۹}

ماده ۶ قانون مطبوعات ۱۳۶۴ در مقام بیان محدودیت‌های قانونی مطبوعات در کسب و انتشار اطلاعات است و یکی از محدودیت‌های قانونی مطبوعات، به موجب بند ۶ ماده ۶ قانون مطبوعات، انتشار مذاکرات محاکم غیرعلنی دادگستری و تحقیقات مراجع قضایی بدون مجوز قانونی است. از این محدودیت قانونی چنین برداشت می‌شود که شامل انتشار مذاکرات محاکم علنی دادگاه نخواهد بود. ضمن اینکه رسیدگی علنی به دعاوی منحصر به دعاوی کیفری است که دادرسی به جرایم به‌عنوان رفتارهای خلاف حقوق عمومی در آن انجام می‌گیرد ولی دادرسی‌های حقوقی و همچنین دادرسی کیفری به جرایمی که جنبه خصوصی آن بر عمومی غلبه دارد، به لحاظ اهمیت حفظ حریم

۲۸. همانجا.

۲۹. حاجی، پیشین، ۱۵۷.

خصوصی به صورت غیرعلنی برگزار می‌گردد. لذا جرایم مطبوعاتی ناظر بر این محدودیت قانونی در بندهای پیش رو تحلیل و ارزیابی خواهد شد.

۲-۲- ممنوعیت و محدودیت ضبط صدا و تصویر از جریان دادرسی کیفری

حقوق کیفری کشورهای مختلف جرمی بازدارنده تحت عنوان ضبط غیرقانونی مذاکرات دادگاه را در فرآیند دادرسی ایجاد نموده‌اند. زیرا این رفتار بالقوه استعداد ایجاد جرایم دیگری چون تهدید نسبت به مداخله کنندگان در فرآیند دادرسی، ترغیب شهود برای کتمان شهادت یا ادای شهادت کذب و پیش‌داوری نسبت به عملکرد دادگاه را دارد؛ لذا این رفتار در حقوق برخی از کشورها جزء جرایم با مسئولیت مطلق بوده که نیازمند عنصر روانی نیست.

تبصره ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به ممنوعیت ضبط مذاکرات دادگاه پرداخته است. این تبصره بیان می‌دارد: «هرگونه عکس‌برداری یا تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه دادگاه ممنوع است اما رئیس دادگاه می‌تواند دستور دهد تمام یا بخشی از محاکمات تحت نظارت او به صورت صوتی یا تصویری ضبط شود.» متأسفانه نه در این تبصره قانونی و نه در هیچ قانون دیگری ضمانت اجرایی برای این ممنوعیت منظور نشده است و لذا تنها حربه مقابله با این اقدام ممنوع و غیرقانونی، ممانعت از سوی دادگاه محسوب می‌گردد. حتی به نظر می‌رسد مصادره و توقیف ادوات ضبط صدا و تصویر از سوی محکمه نیز فاقد محمل قانونی باشد. بنابراین ضبط غیرقانونی مذاکرات در حقوق کیفری ایران به عنوان یک جرم شناسایی نشده است.

این مشکل عدم ضمانت اجرا در حقوق انگلستان مرتفع شده است. بخش ۹ قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱^{۳۰} انگلستان در این خصوص بیان می‌دارد: «۱- در موارد زیر و با عنایت به بندهای ۴ گانه این بخش، رفتار ارتكابی اهانت تلقی می‌شود؛ a) استفاده یا به همراه داشتن ضبط صوت یا هر دستگاه مشابه دیگر به جز مواردی که دادگاه مجاز دانسته است. b) چاپ مذاکرات ضبط شده یا پخش صدای آن در جمع مردم یا بخشی از جامعه. c) هر نوع ضبط مذاکرات دادگاه که ناقض شروط اجازه دادگاه باشد.

۲- اجازه مذکور مستقیماً توسط دادگاه اخذ یا حتی مرتفع می‌گردد. همچنین اجازه می‌تواند مشروط به شرایطی توسط دادگاه شود و امکان صرف‌نظر کردن دادگاه از این اجازه یا اصلاح آن همواره وجود دارد.

۳- در صورت تحقق اهانت تحت شرایط مذکور در بند ۱، دادگاه دستور مصادره وسیله‌ای که با آن ضبط صدا یا تصویر یا عکس انجام شده است را صادر و تحت نظر دادگاه وسیله موردنظر به فروش خواهد رسید.

۴- این بخش درخصوص ضبط مذاکرات جهت استفاده از رونوشت‌های رسمی آن در رسیدگی قابل اجرا نیست.»

30. Contempt of Court Act(1981)

در حقوق انگلستان و بر اساس بند ۱ بخش ۹ قانون اهانت حتی به همراه آوردن این نوع وسایل نیز ممنوع و جرم خواهد بود. همچنین به استناد ماده ۴۲ قانون عدالت کیفری ۱۹۲۵ انگلستان، عکس گرفتن، نقاشی صور و نقش‌های داخل دادگاه بدون مجوز نیز جرم می‌باشد. در حقوق هر دو کشور ایران و انگلستان امکان صدور اجازه ضبط توسط دادگاه می‌باشد.^{۳۱} بدین ترتیب، رئیس دادگاه می‌تواند دستور یا اجازه دهد تمام یا بخشی از مذاکرات دادگاه تحت نظارت وی ضبط شوند که طبیعتاً در چنین وضعیتی ضبط از وصف غیرقانونی برخوردار نبوده و جرم نخواهد بود. در صورتی که استفاده از وسایل ضبط به استناد اجازه دادگاه باشد، باز هم رئیس دادگاهی که جلسه در آن برگزار می‌شود تحت شرایط زیر می‌تواند از این استفاده مجاز، ممانعت به عمل آورد؛ اول چنانچه یک تقاضای منطقی از سوی طرف دعوی یا مطبوعات یا نماینده ناشران مبنی بر ضبط نشدن مکالمات وجود داشته باشد. دوم زمانی که مکالمات ضبط شده بتواند به صورت غیرقانونی اطلاعاتی را به شهود خارج از دادگاه که در آینده استماع خواهد شد برساند. سوم زمانی که ضبط مکالمات، دادرسی را مختل و یا حواس شاهد یا دیگران را پرت نماید.^{۳۲}

ضبط غیرقانونی مذاکرات دادگاه جرم مطلق محسوب شده و نیازمند نتیجه نیست. در حقوق انگلستان و قبل از تصویب قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱، این جرم جزء جرایم مادی صرف محسوب می‌گردید که از قواعد مسئولیت مطلق^{۳۳} بر اساس کامن لا بهره‌مند بود، اما پس از تصویب قانون مارالذکر، قواعد ناظر به مسئولیت مطلق اولاً محدود به مطبوعات و رسانه‌ها گردید^{۳۴} و ثانیاً هرچند مطبوعات در این مصادیق برخوردار از مسئولیت مطلق بوده و با جرم مادی صرف روبرو هستند اما در عین حال قانون اهانت به دادگاه در بخش ۳، دفاعیاتی را برای آنها قابل قبول دانسته است تا علی‌رغم ارتکاب عنصر مادی جرم از مسئولیت رهایی یابند^{۳۵} که این دفاعیات به دلیل مشابهت با دفاعیات رسانه در جرم انتشار غیرقانونی در بند ۳-۳ می‌آید.

۲-۳- ممنوعیت انتشار مذاکرات و تفسیر اقدامات دادگاه قبل از صدور حکم قطعی

در این راستا برخورد حقوق کیفری ایران و انگلستان تا حدودی متفاوت بوده است. در حقوق ایران ماده ۳۵۳ ق.آ.د.ک. ۱۳۹۲ عنصر قانونی جرم انتشار غیرقانونی مذاکرات دادگاه محسوب می‌گردد. این ماده قانونی بیان می‌کند: «انتشار جریان رسیدگی و گزارش پرونده که متضمن بیان مشخصات شاکی و متهم و هویت فردی یا موقعیت اداری و اجتماعی آنان نباشد، در رسانه‌ها مجاز است. بیان مفاد حکم قطعی و مشخصات محکوم^{۳۶} علیه فقط در موارد مقرر در قانون امکان‌پذیر است. تخلف از مفاد

31. S.H. Bailey, "Legislation: the Contempt of Court Act 1981" *The Modern Law Review* 45(2010): 311.

32. Fredrick Jane, *English Legal System* (London: Hart publishing, 2005), 142.

33. Strict Liability

۳۴. نک: بخش ۱ قانون اهانت به دادگاه

35. James Young, "the contempt of court 1981", *British journal of law & society* 2(1981):72.

این ماده در حکم افترا است.^{۳۶} در حقوق کیفری ایران تفسیر و ارزیابی اقدامات دادگاه قبل از صدور حکم قطعی جرم‌انگاری نشده است. حقوق انگلستان، هم بر اساس کامن‌لا و هم به موجب مقررات مدون در حقوق موضوعه و بر مبنای ایجاد قاعده مسئولیت مطلق تفسیر و ارزیابی اقدامات دادگاه^{۳۷} نوعی اهانت کیفری به دادگاه تلقی شده است. لیکن انتقاداتی به این قاعده در کامن‌لا وجود داشت، مانند اینکه اجرای این قواعد در قلمرویی وسیع و غیرقابل دفاع قابلیت گسترش داشته که منجر به نقض آزادی بیان و مطبوعات می‌شود، لذا پارلمان انگلستان در سال ۱۹۸۱ اقدام به قانونگذاری در این حوزه نمود که نتیجه آن تصویب قانون اهانت به دادگاه^{۳۸} بود که در چند ماده ضمن اصلاح قاعده مسئولیت مطلق امکان اقامه دفاع مؤثر به متهم نیز اعطا شده و به‌علاوه رسیدگی به جرم تنها با تقاضای دادستان قابل انجام شناخته شده است؛ اما در حال از منظر حقوق انگلستان و در برخی موارد، صرف انتشار مذاکرات دادگاه مصداقی از اهانت به دادگاه محسوب شده است.^{۳۸}

موضوع جرم انتشار غیرقانونی در ایران، اطلاعات هویتی، شغلی و اجتماعی شاکی و متهم می‌باشد؛ لذا انتشار جریان محاکمات در صورتی که متضمن بیان این مشخصات نباشد با مانعی روبرو نیست. هرچند اجازه مطلق که مقنن در ماده ۳۵۳ ق.آ.د.ک. به رسانه‌ها در انتشار جریان محاکمات داده است فاقد توجیه منطقی است. زیرا چه‌بسا انتشار این مطالب ضمن جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی و خدشه در نظم جامعه، با تفسیرهایی از سوی اصحاب رسانه همراه گردد که جریان رسیدگی را به انحراف بکشاند. لذا شایسته بود قانونگذار این حق رسانه را در مواردی که خلاف نظم و اخلاق حسنه است، ممنوع اعلام می‌نمود؛ در حالی که به‌عکس به استناد تبصره ماده ۳۵۳، در صورت درخواست دادستان کل و موافقت رئیس قوه قضائیه، رسانه‌ها قبل از صدور حکم قطعی نه‌تنها مجاز به انتشار گزارش رسیدگی هستند بلکه حتی می‌توانند مشخصات شاکی و متهم را نیز در گزارشات خود به اطلاع عموم برسانند که این اجازه در صورتی اعطا می‌گردد که بیان مشخصات شاکی و متهم در رسیدگی‌هایی که به شکل علنی انجام می‌گیرد، به عللی از قبیل خدشه‌دار شدن وجدان جمعی و یا حفظ نظم عمومی ضرورت پیدا کند. با عنایت به ذکر قید «از قبیل» در این تبصره مشخص است که دلایلی که توجیه‌کننده انتشار مشخصات اصحاب دعوی کیفری است، منحصر در وجدان و نظم عمومی نبوده و به درخواست و سلیقه دادستان کل و رئیس قوه قضائیه وابسته است.

این اظهارنظر قانونگذار ایران در حالی است که منطبق بر بند ۲ بخش ۴ قانون اهانت به دادگاه انگلستان، دادگاه‌ها می‌توانند در هر رسیدگی و جهت احتراز از خطر پیش‌داوری نسبت به روند عدالت در آن رسیدگی یا سایر رسیدگی‌ها، به‌طور قطعی یا موقت تا زمانی که ضروری می‌دانند، هرگونه گزارش از دادرسی را به تعویق بیندازند و نادیده گرفتن این دستور با انتشار جریان محاکمات قبل از سپری شدن زمان تعویق، منجر به تحقق جرم اهانت به دادگاه برای مطبوعات خواهد بود. یکی دیگر از موضوعاتی که ممکن است به واسطه انتشار آن، در حقوق کیفری ایران رسانه‌ها

36. Prejudicing a Fair Trial

37. Contempt of Court Act 1981

38. Young, (op. cit.), 2.

مجرم شناخته شوند، انتشار مفاد حکم قطعی و مشخصات محکوم‌علیه است؛ درحالی‌که قانوناً چنین حقی برای رسانه وجود نداشته است. از مواردی که قانون اجازه انتشار حکم را صادر نموده است بند س ماده ۲۳ و ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی می‌باشد که در قالب یک مجازات تکمیلی توسط دادگاه صادر و توسط رسانه‌ها اقدام به انتشار حکم می‌گردد؛ لذا در سایر مواردی که قانوناً حق انتشار مفاد حکم قطعی به رسمیت شناخته نشده است، انتشار آن مشمول مجازات ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری خواهد بود.

در حقوق انگلستان، رسانه برای انتشار مطالبی از پرونده که تصور می‌کند راجع به امور یا منافع عمومی است، به‌عکس حقوق ایران نیازمند اخذ مجوز از مقامات قضایی نیست بلکه ارزیابی اولیه درخصوص این امر با مسئولین رسانه مربوطه است. ولی چنانچه رسانه موضوع تعقیب کیفری درخصوص رفتار اهانت‌آمیز قرار گیرد، حسب مورد هیئت منصفه یا قاضی دادگاه انطباق مورد با امور یا منافع عمومی را بر اساس قواعد عرفی می‌سنجد. به‌عنوان مثال در دعوای دادستانی علیه آقای انگلش^{۳۹} در سال ۱۹۸۲ در روزنامه دیلی میل مقاله‌ای با قلم ملکوم ماجرید^{۴۰} در حمایت از یکی از کاندیداهای پارلمان به چاپ رسید که در آن به حرمت و کرامت زندگی انسان اشاره شده و پیشنهاد شده بود که بایستی این اجازه داده شود که کودکان معلولی که به سختی زندگی می‌گذرانند با روش‌هایی از قبیل مردن به دلیل گرسنگی، زندگی‌شان پایان یابد تا در آینده کرامت و حرمت آنان و خانواده‌شان از بین نرود. این مقاله درست در همان هفته‌ای به چاپ رسید که دکتر شوفارد آرتور^{۴۱} که یک متخصص اطفال مشهور بود تحت اتهام قتل یک کودک با سندرم داون از طریق رها کردن و گرسنگی و نهایتاً مرگ کودک، در دادگاه کیفری مورد دادرسی قرار داشت و در مقاله مذکور نیز هیچ اشاره‌ای به پرونده دکتر آرتور نشده بود. دادستان کل از بخش جزایی^{۴۲} دادگاه عالی، تقاضای رسیدگی به رفتار روزنامه دیلی و سردبیر آن آقای دیوید انگلیش را به‌عنوان اهانت، نمود. زیرا مقاله روزنامه آقای انگلش می‌توانسته برای دادگاه رسیدگی به اتهام قتل دکتر آرتور ایجاد خطر پیش‌داوری و فشار نماید؛ لذا بایستی تحت قواعد مسئولیت مطلق^{۴۳} بدان رسیدگی شود. دادگاه ملکه رفتار روزنامه و سردبیر را در قالب جرم اهانت به دادگاه ارزیابی نمود و هرچند برای سردبیر مجازاتی در نظر نگرفت ولی روزنامه دیلی میل به ۵۰۰ پوند جزای نقدی محکوم گردید. در تجدیدنظرخواهی، مجلس اعیان (بخش قضایی)^{۴۴} رفتار سردبیر روزنامه را اهانت ندانسته و تجدیدنظر آنان را پذیرفت. دلیل نقض حکم بدوی این بود که هرچند انتشار مقاله در رسیدگی به اتهام دکتر آرتور ایجاد یک ریسک جدی در پیش‌داوری ذیل بخش ۲ قانون فراهم آورده است، ولی در مقاله هیچ اشاره‌ای به پرونده قتل مذکور نشده بود و اگر مطالعه روزنامه توسط اعضای ژوری می‌توانسته باعث ایجاد یک ارزیابی و ذهنیت

39. Attorney General V English, 1982.

40. Malcom Majreed

41. Shoffard Atror

42. Divisional Court

۴۳. نک: ذیل بخش ۱ قانون اهانت به دادگاه.

44. House of Lords

درخصوص رفع اتهام از دکتر آرتور گردد، یک اثر کاملاً اتفاقی^{۴۵} از مقاله مذکور بوده است.^{۴۶} یکی دیگر از شرایطی که برای ارتکاب جرایم انتشار غیرقانونی مذاکرات و ارزیابی و تفسیر عملکرد دادگاه‌ها در حقوق دو کشور وجود دارد، هم‌زمانی این انتشار با دادرسی به جرم اصلی و اقدام به انتشار یا ارزیابی قبل از صدور حکم قطعی پرونده جرم اصلی می‌باشد که این شرط از ماده ۳۵۳ ق.آ.د.ک. ایران قابل استنباط بوده ولی به صراحت در بند ۳ بخش ۱ قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱ قید شده است که «اجرای قاعده مسئولیت مطلق مربوط به مطبوعات است که چاپ مذاکرات و تفسیر آنها از دادگاه هم‌زمان با رسیدگی باشد.» و بر اساس بند ۴ همین بخش که در ضمیمه شماره ۱ قانون ذکر شده است، شروع هر یک از این اقدامات باعث به جریان افتادن رسیدگی جزایی خواهد شد؛ بازداشت بدون صدور قرار^{۴۷}، بازداشت پس از صدور قرار قانونی^{۴۸}، ایراد اتهام کتبی؛ و بر اساس بند ۵، این موارد پایان رسیدگی کیفری محسوب می‌شوند: حکم به مجازات یا تبرئه متهم، تصمیم هیئت منصفه یا هر تصمیم و قراری که خاتمه یک رسیدگی را اعلام کند، نسخ یا تغییر قانون جزا؛ لذا چنانچه اقدامات مطبوعات مابین این دو لحظه زمانی باشد، شرط اخیر تحقق یافته است.

در تصمیم‌گیری بر مبنای قاعده مسئولیت مطلق و جلوگیری از انتشار مطالب مطبوعات بایستی حزم و احتیاط کافی به کار رود و در این تصمیم و ارزیابی این ریسک، تاریخ انتشار و نزدیکی آن با تاریخ محاکمات و تصمیم‌گیری‌های قضایی واجد اهمیت است. کم‌اینکه در پرونده‌های^{۴۹} دادگاه استیناف تصمیم گرفت باتوجه به اینکه تاریخ در نظر گرفته شده برای محاکمه مدت‌ها پس از انتشار مقاله بوده است و این فاصله زمانی طولانی عملاً موجب تحت تأثیر قرار گرفتن دادگاه نمی‌شود، لذا یک ریسک زبان‌بار و جدی در پی انتشار این مقاله موجود نیست و ضرورتی در مجرم شناختن رسانه مذکور وجود ندارد.^{۵۰} یکی از مواردی که ریسک و خطر جدی و واقعی ارزیابی شد، پرونده‌ای بود که در سال ۱۹۹۸ توسط دادستانی علیه روزنامه بیرمنگام^{۵۱} مطرح گردید. در این سال روزنامه بیرمنگام در خلال رسیدگی به پرونده اتهامی تعدادی از افراد که متهم به جرایم خشن منجر به قتل در شهر بیرمنگام بودند، مقاله‌ای منتشر نمود و این افراد را با باندهای سازمان یافته مواد مخدر مرتبط دانست. در دادگاه متهمان تحت تأثیر مقاله مذکور و بدون این که از سوی دادستانی سؤالی مطرح شده باشد، ارتباط خود را با هرگونه باند مواد مخدر انکار نمودند. قاضی، رسیدگی به پرونده را متوقف نمود و

45. Merely Incidental

46. Stephen J. Krause, *Punishing the press: Media freedom and contempt of court* (Boston: boston university Law Review, 1996), 548.

47. Arrest Without Warrant

48. The Issue of a Warrant for Arrest

warrant دستور صادره از سوی دولت، پیرو شکایت بر اساس قانون یا حکم دادگاه که ضابطین را ملزم می‌کند تا فردی را دستگیر نموده و در مقابل قاضی یا مأمور رسمی اجرایی یا قضایی حاضر نمایند. (نسرین مهر، نظام حقوقی انگلستان تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۹)، ۱۶۲).

49. Attorney general V News of the world, 1987.

50. Jane, (op. cit.), 145.

51. Attorney general V Birmingham Post and Mail Ltd, 1998.

اعضای هیئت منصفه را نیز مرخص کرد؛ لذا دادستان کل روزنامه مذکور را به اتهام اهانت به دادگاه تحت تعقیب قرار داد و مدعی بود که آن مقاله با ریسک بالایی محاکمه را به صورت کاملاً جدی تحت تأثیر قرار داده است و اعضای هیئت منصفه به طور حتم می‌توانسته‌اند در قبال مطالعه مقاله تصمیمی را علیه متهمین اتخاذ کنند که خلاف عدالت باشد و همین امر نیز قاضی را مجاب نموده تا هیئت منصفه را قبل از تصمیم‌گیری مرخص نماید. در این پرونده روزنامه بیرمنگام به ۲۰ هزار پوند جزای نقدی محکوم گردید.^{۵۲}

با وجود قاعده مسئولیت مطلق، عملاً محاکم رسیدگی‌کننده نیازی به احراز ارکان علم و عمد در عنصر روانی جرم ندارند بلکه علم به هم‌زمانی انتشار با رسیدگی و قصد ایجاد مانع در فرآیند دادرسی مفروض می‌باشد. بنابراین از منظر کامن‌لا اجرای قاعده مسئولیت مطلق و مقررات مربوط به پیش‌داوری^{۵۳} به نوعی تضمین‌کننده اصل بی‌طرفی دادگاه از نظر ذهنی^{۵۴} محسوب می‌گردد. زیرا بی‌توجهی به این قاعده و اجازه دادن به مطبوعات مبنی بر انتشار مذاکرات و تفسیر آن ممکن است در ذهن قاضی، عضو هیئت منصفه یا شهود اندیشه‌های نادرستی را القا نماید که منجر به اتخاذ تصمیمات یا اخذ اظهارات مغرضانه شده و باعث گردد که منافع یکی از اصحاب دعوا را تحت تأثیر مطالب مندرج در رسانه‌ها، بر منافع عدالت ترجیح دهند که این امر منجر به دور شدن فرآیند از دادرسی عادلانه خواهد شد.^{۵۵}

ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، جرم انتشار غیرقانونی مشخصات طرفین دعوی یا محکوم علیه یا مفاد حکم قطعی را در حکم افترا دانسته است. با عنایت به تفاوت احکام مواد ۶۹۷ در خصوص افترای کلامی و ۶۹۹ در خصوص افترای عملی، این سؤال اساسی مطرح می‌شود که جرم موضوع ماده ۳۵۳ ق.آ.د.ک. در حکم کدام قسم از افترا دانسته شده است؟ ابهام حاصل را بایستی ناشی از بی‌دقتی مقنن دانست ولی به نظر می‌رسد رفتار ارتكابی توسط رسانه در این جرم، با افترای کلامی تناسب و همخوانی بیشتری داشته باشد. هر دو مجازات مذکور در ماده ۶۹۷ تنها در خصوص مرتکب حقیقی جرم که نویسنده مطلب و در مواردی با عنایت به قانون مطبوعات سردبیر رسانه بوده است، قابل اعمال است. در خصوص مسئولیت کیفری شخص حقوقی یعنی رسانه متخلف بایستی به قواعد عمومی مندرج در بخش کلیات قانون مجازات یعنی مواد ۱۴۳ و ۲۰ این قانون مراجعه نمود. حقوق انگلستان نیز در قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱ محدودیت‌هایی برای محاکم عالی^{۵۶} و تالی^{۵۷} در صدور مجازات در نظر گرفته است. در حالی که بسیاری از این محدودیت‌ها در

52. Jane, (op. cit.), 145.

53. Subjudice

54. Subjective

55. Stephanie Palmer, "protecting journalists sources: section 10, contempt of court Act 1981" in *Media Freedom and contempt of court* (Boston: Boston university Law review, 1996), 373.

56. Superior Courts

57. Inferior Courts

کامن‌لا وجود نداشته است. بنا بر بخش ۱۴ قانون اهانت به دادگاه، چنانچه رسیدگی به جرم اهانت به دادگاه توسط محاکم عالی مانند دادگاه جزا^{۵۸}، دادگاه ملکه^{۵۹} و یا دادگاه استان^{۶۰} صورت گیرد، محکومیت مرتکب به حبس در هیچ شرایطی از ۲ سال تجاوز نمی‌کند؛ هرچند تحت شرایطی ممکن است حکم به محکومیت تا ۲ سال نیز محدود گردد، البته دادگاه عالی محدودیتی در صدور حکم به جزای نقدی بر اساس کامن‌لا ندارد و چون این آزادی عمل در قانون نیز محدود نشده است، لذا کماکان به قوت خود باقی است؛ اما در صورتی که رسیدگی به جرم اهانت توسط محکمه تالی مانند دادگاه بخش^{۶۱} انجام گیرد، دادگاه تالی در صدور حکم حبس حداکثر تا یک ماه مجاز است و چنانچه قصد صدور حکم به جزای نقدی داشته باشد، در هیچ موردی مبلغ جزای نقدی از ۲۵۰۰ پوند تجاوز نمی‌کند.^{۶۲}

۲-۴- کیس تالیدومید

قواعد کامن‌لا حول مسئولیت مطلق تحت تأثیر یکی از کیس‌های مهمی که در حقوق انگلستان در سال ۱۹۷۲ اتفاق افتاد، دچار تحول گردید که نتیجه آن تصویب قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱ پارلمان بود. این کیس در حقوق انگلستان به کیس تالیدومید^{۶۳} یا عوارض پزشکی مشهور است^{۶۴}؛ بین سال‌های ۱۹۵۸ تا ۱۹۶۱ کمپانی دیستیلرز^{۶۵} اقدام به تولید و فروش داروی مسکنی نمود که حاوی ماده مخدر تالیدومید بود و درخصوص داروی تولید شده ادعا شده بود که مصرف دارو هیچ ضرری برای زنان باردار به‌دنبال نخواهد داشت، درحالی‌که در حقیقت بسیاری از زنان بارداری که اقدام به استعمال این دارو کرده بودند، فرزندان ناقص‌الخلقه که دارای نارسایی جدی بودند به دنیا آوردند و تعداد این فرزندان ناقص‌الخلقه بالغ بر ۴۶۰ مورد شد. شکایات علیه شرکت دیستیلرز به پرداخت غرامت ناشی از سهل‌انگاری مطرح شدند. قریب به ۷۰ پرونده در خارج از فرآیند دادرسی به توافق منجر شد ولی تا اواسط سال ۱۹۷۲ هنوز درخصوص ۳۸۹ ادعای مطروحه علیه کمپانی دیستیلرز تصمیمی اتخاذ نشده بود. در سپتامبر ۱۹۷۲ روزنامه ساندی تایمز^{۶۶} اولین شماره از سری مقالاتی را منتشر نمود که قصد جلب توجه در جهت ایجاد تعهداتی جدید به نفع بچه‌ها را داشت. مقاله منتشره اصرار داشت که کمپانی مذکور بایستی تعهداتی بیش از آنچه سابقاً پذیرفته بود به نفع بچه‌ها به‌عهده گیرد. کمپانی در قبال این مقاله به دادستان کل اعتراض نمود که مطالب آن اهانت به دادگاه تلقی

58. Crown Court

59. Queen'S Bench Division

60. Country Court

61. Magistrate Court

۶۲. این امر در حالی است که در سایر رسیدگی‌هایی که به موجب کامن‌لا به دادگاه بخش سپرده شده است این دادگاه حق صدور حکم تا ۶ ماه حبس را نیز داراست.

63. The Thalidomide Case 1972.

۶۴. این کیس زیر دعوی Attorney general V Times newspaper Ltd موضوع بحث قرار گرفته است.

65. Distillers co. Ltd

66. Sunday Times

می‌گردید چون هنوز به تمامی ادعاهای مطروحه رسیدگی نشده است؛ اما دادستان تصمیم گرفت تا اقدامی انجام ندهد. سردبیر روزنامه ساندی تایمز اقدامات مقدماتی درخصوص چاپ مقاله را انجام داد که در آن نشان داده بود که کمپانی دیستیلرز دقت کافی را درجهت اطمینان از اینکه داری تولیدومید برای زنان باردار فاقد عوارض است، انجام نداده و اقدام به فروش آن نموده است. سردبیر نسخه دومین مقاله را برای دادستان کل ارسال نمود تا دادستان اجازه انتشار آن را بدهد اما دادستان تقاضای صدور حکم توقیف انتشار سری دوم مقاله را از دادگاه عالی درخواست نمود و دادگاه ملکه نیز با تقاضای دادستان مبنی بر توقیف انتشار موافقت نمود، اما دادگاه تجدیدنظر این دستور را نقض کرد. ولی مجلس اعیان به‌عنوان یک مرجع عالی، اجازه تجدیدنظرخواهی را به دادستان اعطا نمود و پرونده را برای تصمیم مجدد مبنی بر توقیف انتشار به دادگاه عالی بخش ملکه ارجاع داد. دلایلی که بر مبنای آن مجلس اعیان چنین تصمیمی را اتخاذ نمودند عبارت بودند از اینکه اولاً باتوجه‌به اینکه هنوز دادگاه درخصوص برخی از ادعاها اتخاذ تصمیم نکرده است؛ لذا انتشار چنین مطالبی می‌تواند به‌صورت کاملاً جدی دادرسی منصفانه درخصوص این پرونده را با خطر پیش‌دوری مواجه نماید. ثانیاً این مصداقی از اهانت است که روزنامه، طرف دعوا (شرکت دیستیلرز) را با انتشار این مقاله تحت فشار قرار دهد تا توافقی مازاد بر تعهدات سابق پذیرفته شده با طرف دیگر دعوی منعقد نماید درحالی‌که موافق با انعقاد چنین توافق مضاعفی نیست.

موضوع به اینجا ختم نشد بلکه شرکت مطبوعاتی تایمز نزد دادگاه اروپایی حقوق بشر طرح دعوا نمود، با این ادعا که تصمیم مجلس اعیان ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر که از آزادی بیان مطبوعات حمایت کرده است را نقض می‌نماید. رسیدگی به پرونده برای بیش از ۴ سال در دیوان اروپایی حقوق بشر به طول انجامید و نهایتاً رأی دیوان در آوریل ۱۹۷۹ صادر شد. در فاصله این سال‌ها و به سال ۱۹۷۶ دادستان کل از دادگاه ملکه صدور دستور رفع اتهام از ساندی تایمز به دلیل اینکه بیشتر ادعاهای مطروحه درخصوص خسارت وارده به بچه‌ها توسط شرکت دیستیلرز به توافق منجر شده است را درخواست نمود که این تقاضا با موافقت دادگاه ملکه مواجه گشت. البته این اقدام دادستان کل تاکتیکی بود تا دادگاه اروپایی حقوق بشر به دلیل رفع اتهام، وارد موضوع شکایت تایمز نشود؛ اما درعین حال دیوان اروپایی با ۱۱ رأی موافق در مقابل ۹ رأی مخالف، تصمیم مجلس اعیان در پرونده تولیدومید را نقض حق آزادی بیان دانست، زیرا محاکم در یک جامعه دموکراتیک حق ندارند به بهانه رعایت منافع عمومی از آزادی بیان چشم‌پوشی نمایند.^{۶۷}

۲-۵- رویکرد فعلی نظام کامن لا در قبال انتشار ماقوع دادرسی

مطرح شدن پرونده تولیدومید و صدور رأی دادگاه اروپایی حقوق بشر در ۱۹۷۹ از یک سو و تشکیل کمیته فیلیمور^{۶۸} بین سال‌های ۱۹۷۱ تا ۱۹۷۴ با هدف اصلاح مقررات راجع به اهانت به دادگاه از سوی دیگر، پارلمان انگلستان را متقاعد به تصویب قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱ نمود که تغییرات

67. Jane, op. cit., 145.

68. Philimore Committee

حاصل در این قانون به‌طور خاصی مرتبط با قاعده مسئولیت مطلق در خصوص جرم پیش‌داوری نسبت به اقدامات دادگاه می‌باشد.

قانون اهانت به دادگاه تغییری در تعریف قاعده مسئولیت مطلق به لحاظ نظری نداده و در بخش ۱ قانون، مسئولیت مطلق را ایجاد مسئولیت کیفری برای جرم اهانت به دادگاه بدون توجه به قصد مرتکب می‌داند و در بندهای ۱ و ۳ بخش ۲ نیز قاعده مسئولیت مطلق را تنها نسبت به مطبوعاتی^{۶۹} قابل اجرا می‌داند که اقدامات آنها در لحظه چاپ و انتشار هم‌زمان با رسیدگی فعال دادرسی باشد که زمان‌های فعال دادرسی نیز در ضمیمه ۱ قانون به تشریح ذکر شده‌اند. در عین حال مهم‌ترین تغییرات حاصل در این قانون که باعث فاصله گرفتن حقوق موضوعه از کامن‌لا در قاعده مسئولیت مطلق شده‌اند به شرح زیر است؛

اجرای قاعده مسئولیت مطلق کیفری مطبوعات، در قبال مطبوعاتی است که با مندرجات خود فرآیند دادرسی را با یک خطر جدی در جهت ایجاد مانع، فشار یا پیش‌داوری مواجه سازند.^{۷۰} لذا مطبوعاتی که هم‌زمان با رسیدگی در عین رعایت دقت و انصاف به گزارش ماوقع پرونده می‌پردازند از شمول اجرای قاعده مسئولیت مطلق خارج‌اند، مگر اینکه مقامات قضایی برای احتراز از ایجاد مانع و پیش‌داوری انتشار هرگونه مطلبی را به‌طور دائم یا موقت ممنوع نمایند و رسانه این ممنوعیت را نادیده بگیرد.^{۷۱}

علی‌رغم وجود قاعده مسئولیت مطلق، مطبوعاتی که بتوانند ثابت نمایند که علی‌رغم اینکه مراقبت منطقی را به‌عمل آورده‌اند، از هم‌زمانی چاپ یا توزیع با دادرسی آگاه نبوده‌اند، به لحاظ فقدان عنصر روانی، مسئولیت کیفری نخواهند داشت.^{۷۲} درحالی‌که در کامن‌لا اساساً چنین دفاعی از مطبوعات پذیرفته نمی‌شد.

در صورتی که مطبوعات بدون برخورداری از سوءنیت و قصد اخلال در فرآیند دادرسی، اقدام به چاپ و انتشار مطالبی راجع به امور یا منافع عمومی نمایند، حتی اگر انتشار این مطالب در عمل منجر به ایجاد مانع و پیش‌داوری برای رسیدگی گردد، از مسئولیت کیفری معاف‌اند. البته احراز انطباق مطالب با امور یا منافع عمومی در اختیار محکمه رسیدگی‌کننده است.

رسیدگی به مسئولیت کیفری مطبوعات ناشی از ایجاد مانع و پیش‌داوری در دادرسی تحت قاعده مسئولیت مطلق فقط با رضایت و یا اراده دادستان کل یا درخواست دادگاه رسیدگی‌کننده به جرم اصلی امکان‌پذیر است و در صورتی که چنین رضایت یا درخواستی وجود نداشته باشد، رسیدگی به امر منتفی و مسئولیتی برای مطبوعات قابل تصور نیست.

۶۹. شامل هر سخن، نوشته یا ارتباطی که با کل جامعه یا بخشی از آن مربوط باشد.

۷۰. نک: بند ۲ بخش ۲ قانون اهانت به دادگاه.

۷۱. نک: بخش ۴ قانون اهانت به دادگاه.

۷۲. نک: بخش ۳ قانون اهانت به دادگاه.

نتیجه‌گیری

اصل آزادی مطبوعات در عصری که مشهور به عصر ارتباطات است، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده و به‌عنوان یکی از شاخصه‌های سنجش کیفیت نظام سیاسی کشورها محسوب می‌شود. حق دسترسی به اطلاعات و کسب خبر از جمله مهم‌ترین حقوق رسانه است. لازمه گردش آزاد اطلاعات، داشتن اطلاعات است. بنابراین جز در موارد استثنائی و خاص نمی‌توان از دسترسی اصحاب رسانه به اطلاعات و اخبار ممانعت نمود. امروزه نظریه مقبول حاکم بر آزادی مطبوعات، نظریه مسئولیت اجتماعی است. در این نظریه، رسانه به‌وسیله عمل مصرف‌کننده، عقاید جامعه و اخلاق حرفه‌ای کنترل شده و آزادی بیان نمی‌تواند به‌صورت لجام گسیخته به هر سو روانه شود و از این حیث برعکس دیدگاه آزادی‌خواهانه است که بر آزادی از هرگونه قیدوبند بیرونی تأکید دارد.

حقوق کیفری کشورهای مختلف از جمله ایران، با اهدافی چون ممانعت از افشای هویت مداخله‌کنندگان در امر دادرسی و حمایت از آنها در جریان دادرسی کیفری، به‌خصوص شهود و بزه‌دیده از خطراتی چون تهدید و همچنین جلوگیری از پیش‌داوری و ارزیابی نسبت به عملکرد دادگاه، دو ممنوعیت ضبط و انتشار غیرقانونی مذاکرات دادگاه را در فرآیند دادرسی ایجاد نموده‌اند.

این ممنوعیت‌های قانونی در ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری و تبصره آن در حقوق ایران مورد توجه واقع شده است. در حقوق انگلستان این رفتارها بر اساس کامن‌لا ذیل قاعده مسئولیت مطلق و از جمله مصادیق جرم کامن‌لایی اهانت به دادگاه ممنوعیت یافته بود تا اینکه در نتیجه کیس تالیدومید که منجر به محکومیت انگلستان در دادگاه اروپایی حقوق بشر در قبال نقض آزادی بیان و مطبوعات گردید، پارلمان این کشور با تصویب قانون اهانت به دادگاه در سال ۱۹۸۱ م ضمن محدود نمودن اجرای قاعده مسئولیت مطلق به رسانه‌ها، در مواردی نیز رسانه‌ها را علی‌رغم نادیده گرفتن این ممنوعیت‌ها، از شمول قاعده خارج نموده و دفاعیاتی را برای آنها به رسمیت شناخته است. ضمن اینکه در تمامی موارد انتشار غیرقانونی مذاکرات، مطبوعات در صورتی مسئول تلقی می‌گردند که رفتار آنها یک خطر و ریسک واقعی را متوجه دادرسی نموده و احتمال تحت تأثیر قرار گرفتن قاضی، اعضای هیئت منصفه یا شهود و کارشناسان از مطالب رسانه باشد. از جمله دفاعیات قابل قبول برای رسانه‌ها زمانی است که انتشار جریان دادرسی در جهت رعایت منافع عمومی باشد. بر این اساس، در صورتی که مطبوعات بدون برخوردارگی از سوءنیت و قصد اخلال در فرآیند دادرسی، اقدام به چاپ و انتشار مطالبی راجع به امور یا منافع عمومی نمایند، حتی اگر انتشار این مطالب در عمل منجر به ایجاد مانع و پیش‌داوری برای رسیدگی گردد، از مسئولیت کیفری معافند.

در مقایسه حقوق کیفری ایران و انگلستان در قبال رفتارهای ضبط و انتشار غیرقانونی

مذاکرات دادگاه و میزان تبعیت این دو نظام از اصل آزادی مطبوعات نتیجه می‌شود؛ اولاً صرف ایجاد محدودیت و ممنوعیت در کسب خبر و اطلاع‌رسانی فرآیند دادرسی برای رسانه‌ها با تدوین مقررات دقیق، نه‌تنها خلاف رویه معمول جهانی در قبال اصل آزادی مطبوعات نیست بلکه منطبق بر دیدگاه مسئولیت اجتماعی مطبوعات بوده و از آزادی مطلق و بی‌قیدوشرط رسانه‌ها جلوگیری نموده و آنها را در قبال جامعه مسئولیت‌پذیر می‌کند. ثانیاً در حقوق ایران تنها رفتار انتشار اطلاعات هویتی اصحاب دعوی کیفری و احکام محاکم توسط رسانه‌ها (به‌جز در مواردی که با اجازه قانون یا محکمه باشد) جرم و قابل مجازات است و رفتار ضبط غیرقانونی صرفاً یک ممنوعیت قانونی ولی فاقد ضمانت اجرای کیفری است؛ اما نظام حقوقی انگلستان هر دو رفتار را در کامن‌لا و حقوق موضوعه برای رسانه‌ها در قالب قواعد مسئولیت مطلق جرم دانسته است، هرچند در مواردی نیز از جهت رعایت اصل آزادی بیان و آزادی مطبوعات، دفاعیاتی را برای رسانه‌ها به‌رسمیت شناخته است تا مانع ایفای نقش مؤثر رسانه در قبال جامعه نگردد و وظیفه اطلاع‌رسانی آنها در مسیر صحیح خود قرار گیرد. ثالثاً هرچند آزادی عملکرد مطبوعات در فرآیند دادرسی کیفری ایران از منظر قانونی بیشتر بوده و ممنوعیت‌ها و رفتارهای مجرمانه قابل ارتکاب از سوی آنها کمتر است، اما محدودیت‌های موجود در کامن‌لا با توجه به مقررات حقوق موضوعه، دقیق‌تر و جامع‌تر بوده و باعث حفظ مسئولیت‌پذیری مطبوعات می‌گردد. ضمن اینکه تحقق این جرایم در حقوق ایران فقط در دادرسی‌های علنی قابل تصور است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اسماعیلی، محسن. «حقوق رسانه‌ها». روزنامه همشهری. ۲۰/۱۸/۵/۲۰. hamshahrtraining.ir.news.
- (۰۳/۰۹/۲۰۱۸).
- افروغ، عماد. نگرشی دینی و انتقادی به مفاهیم عمده سیاسی. چاپ دوم. تهران: دانش و فرهنگ، ۱۳۸۷.
- بروجردی علوی، مهدخت. «نظام مطلوب برای مطبوعات ایران؛ آزادی همراه با مسئولیت». مجله رسانه (۱۳۹۱): ۵۰-۶۰.
- حاجی، زهرا. «بررسی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آثار آن در نظام حقوقی مطبوعات». فصلنامه علوم خبری (۱۳۹۳): ۱۴۰-۱۷۱.
- حبیبی، محمدحسن. «بررسی حق آگاهی مردم به‌عنوان یک حق اساسی». نشریه حقوق اساسی (۱۳۸۲): ۶۵-۹۶.
- طاهری، آزاده‌سادات و محمدرضا ویژه. «تحلیلی بر قانون «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» در پرتو اصول کلی حاکم بر دسترسی به اطلاعات». فصلنامه پژوهش حقوق. ۳۵ (۱۳۹۰): ۲۳۷-۲۶۸.
- کوشا، جعفر. جرایم علیه عدالت قضایی. چاپ اول. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۵.
- مالکی، جلیل و زهرا واعظی. «آزادی مطبوعات در منظر حق دسترسی آزاد به مطبوعات». نشریه رسانه (۱۳۹۴): ۲۳-۵.
- معتمدنژاد، کاظم و رؤیا معتمدنژاد. «ارکان حقوقی آزادی مطبوعات». نشریه رسانه (۱۳۸۹): ۲۲-۴۳.
- معتمدنژاد، کاظم. حقوق ارتباطات. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۵.
- مهرا، نسرين. نظام حقوقی انگلستان. چاپ اول. تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۹.
- نوروزی، کامبیز. مجموعه مقالات همایش حقوق مطبوعات. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۸۹.

ب) منابع انگلیسی

- Attorney general V Birmingham Post and Mail Ltd, 1998.
- Attorney general V English, 1982.
- Attorney general V News of the world, 1987.
- Attorney general V Times newspaper Ltd, 1972.
- Bailey, S.h. "Legislation: the contempt of court Act 1981". *The modern law review* 45(2010): 298-315.
- Barendt, Eric. Media freedom and contempt of court. London: Ashgate, 2008.
- Jane, Fredrick. English Legal System. London: Hart publishing, 2005.
- Krause, Stephen J. Punishing the press: Media freedom and contempt of court. Boston: boston university Law Review, 1996.
- Palmer, Stephanie. "protecting journalists sources: section 10. contempt of court Act 1981" in Media Freedom and contempt of court, 369-381. Boston: Boston university Law review, 1996.
- Young, James. "the contempt of court 1981". *British journal of law & society* 2(1981): 68-82.